

Copilăria și adolescența în comunism. Anii '40-'60

Volum coordonat de Miruna Lepuș

Doina Alexandru · Emanuel Bădescu ·

Anca Irina Ionescu · Vasile Joanta · Monica Pillat ·

Radu Negrescu-Suțu · Corneliu Zeana

Volumul I

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2026

O carte în loc de cuvinte.....5

DOINA ALEXANDRU 7

Adolescența în anii '609

EMANUEL BADESCU

Anul 195831

ANCA IRINA IONESCU

Copilăria și tinerețea mea în anii comunismului39

VASILE JOANTA

O poveste anostă? Pentru mine cu siguranță nu177

MONICA PILLAT

Copilăria și adolescența în anii '40-'60221

RADU NEGRESCU-SUȚU

Comuniștii mi-au furat copilăria237

CORNELIU ZEANA

Anii '40-'60. Crâmpoie de amintiri313

Adolescența în anii '60

M-am născut la Galați, pe strada Brăilei colț cu strada Columb, într-o casă stil vagon formată din trei corpuri. Locuiau acolo mătușa mea, sora bunicului patern, care fusese proprietara întregului imobil, în care ea îi adusese pe nepoții ei de frate – pe tatăl meu și pe sora lui –, cu familiile lor. Era o proprietate de vreo 12 metri la stradă și circa 150 de metri în adâncime, adăpostind corpurile de casă și grădinile pline de flori, viță-de-vie și pomi fructiferi. Era un mic paradis al familiei, pentru cei trei copii, veri între noi, dar și pentru părinții și mătușa noastră. Vara, curtea era parfumată de regina nopții, călțunași, iriși, tuberoze și săpunași. Părea un tărâm de vis în care ne simțeam liberi să ne jucăm, să ne luăm la întrecere, să mâncăm zarzăre verzi, să culegem strugurii abia dați în pârg. Din când în când, mătușa Ghinița ne apostrofa să nu rupem trandafirii, să nu mai mâncăm cârcei de viță, nici struguri verzi. Ea țipa, ea auzea, noi ne vedeam de jocurile noastre. Liviu și Vivi erau mai mici cu șase ani decât mine, așa că eu, fiind cea mai mare, trebuia să plătesc oalele sparte (uneori la propriu!) De fapt, ne înțelegeam foarte bine la toate prostiile pe care le puneam la cale împreună.

Veneau des în vizită unchii și mătușile, pe atunci în floarea vârstei. Nu erau căsătoriți, ne iubeau și ne răs fătau, văzând poate în noi pe viitorii lor copii. Cam la câteva zile veneau să ne vadă și cele două bunici ale mele. Amândouă erau încă femei tinere, harnice și vesele. Nu veneau niciodată cu mâna goală. Ne aduceau bunătăți – ouă proaspete, plăcinte de casă, dulceață, fructe. Bunica din partea mamei era bunătatea personificată. Blândă și milostivă, avea grijă să dăruiască zilnic câte ceva și altora. „Ziua și miluita” era deviza ei. Avea degete aspre, muncite, „ca niște răzători de nuci” îi spuneam eu, iar ea se scutura de răs.

Cealaltă bunică, încă frumoasă, cu ochii verzi, glumea mult și ne lăsa să facem ce vrem când ne duceam în vizită la ea. Goleam

borcanele de dulceață de fragi și zmeură, răscoleam prin sertare, pătrundeam în ograda iepurilor de casă și ne jucam cu ei.

În primele mele amintiri, mătușile tinere, surorile tatei, erau încă nemăritate. Abia apoi Dorina s-a căsătorit și a apărut vărul meu Liviu. L-a născut cu moașa, în casa bunicii. Toate ușile erau ferecate, spre disperarea mea, nu aveam voie să pătrund înăuntru, unde bănuiam că se întâmplă ceva misterios și ciudat. Când, în sfârșit, am reușit să descui o ușă, am auzit niște scâncete stridente. Am detectat repede sursa: era un bebeluș cu un puf negru pe cap, stacojiu la față, care urla ca din gură de șarpe. Mi s-a spus că fâptura congestionată și gălăgioasă era vărul meu nou-născut, Liviu. Am vrut să-l iau în brațe, să-l consolez, dar mi s-a interzis categoric. L-am pipăit însă și am constatat că era foarte fierbine. În lunile următoare, pe unde îl găseam, îl luam în brațe și fugeam cu el, spre exasperarea membrilor familiei. Apoi mi-au explicat că nu știu să-l țin în brațe și de aceea va rămâne cocoșat!

Părinții autoarei

Perspectiva unui verișor cocoșat m-a îngrozit, astfel că am renunțat să-l mai fur din pătuț! L-am așteptat să meargă pe piciorușele lui mici, iar el a crescut repede în raiul nostru populat cu multe pisici multicolore, câteva găini și rațe și câte un porc – chiriăș

temporar din toamnă până în iarnă. Atunci, spre disperarea noastră, a copiilor, prietenul porc era sacrificat pentru masa de Crăciun. Nu ne-am putut împăca niciodată cu cele două sacrificii rituale îndeplinite de adulți – porcul de Crăciun și mielul de Paști. Noroc că aveam memorie scurtă și prea puțin asociativă, așa că ronțaiam șorici fără să ne mai gândim la proveniență...

Acea curte fermecată mi-a rămas pentru totdeauna imprimată în suflet drept scorbura mirifica a copilăriei – confortul casei, libertatea și vraja grădinii, aerul de familie al celor trei generații ce se simțeau bine împreună, în târgul dunărean patriarhal. Pluteau în aer bunăvoința și bunătatea, respectul față de cei în vârstă, compasiunea pentru cei urgisiți de soartă, grija și dragostea față de animale...

Tot ce e bun și frumos nu durează mult – a fost una dintre primele lecții învățate în prima copilărie. Nori negri au început să se abată atât asupra paradisiului nostru din strada Brăilei, poate și asupra întregului oraș, chiar și a țării – dar noi nu aveam cum să știm atunci... Neliniștile au început când ne duceam la bunici și ascultam pe furiș discuțiile celor mari. Bunicii locuiau destul de aproape, pe strada Străjerilor, într-o căsuță frumoasă, cu multe încăperi. În partea din față, aveau niște chiriași pe care i-am auzit pentru prima dată povestind lucruri înfricoșătoare despre vecini ridicați în dube în toiul nopții, despre milițieni care percheziționaseră locuința unor rude, despre prieteni care nu se mai întorseră acasă și care se aflau, probabil, în închisoare.

Ceva îmi spunea că nu-i pot întreba pe părinți despre cele auzite, cu atât mai mult cu cât ascultasem pe furiș, ceea ce fusesem învățată că nu se face. Eram însa nedumerită și speriată de acele povestiri.

Nu a trecut mult și am mai auzit discuții asemănătoare cu ocazia vizitelor la cealaltă bunică. Ea locuia pe strada Trei Ierarhi, în apropierea bisericii cu același nume. Bunicul murise demult, lasand-o văduvă cu cinci copii. Tata era cel mai mare dintre frați. Avea 17 ani când a plecat la București să lucreze ca să-și ajute mama și pe cei patru frați mai mici. Rămasă singură, bunica închiriasse o parte din casă unei familii prietene, care mă știa și mă îndragise. Când veneam la bunica, chiriașii ei ma invitau în apartamentul lor, îmi dădeau prăjituri, mă răs fătau. Vorbeau între ei

fără să se sinchisească de mine. Spuneau că vremurile se schimbaseră și că ne putem aștepta la ce e mai rău... Nu aveam curaj să întreb ce poate fi „ce e mai rău”, fusesem învățată să nu mă amestec în discuțiile oamenilor mari.

Și, totuși, treptat, o neliniște surdă se strecurase în universul nostru bonom, o amenințare nedeslușită, ce tulbura pacea noastră provincială. „Încă e bine”, îi auzeam noaptea vorbind pe tinerii mei părinți. Acel „încă” mă îngrijora deja...

Ce putea oare tulbura râsul în cascade al frumoasei mele mătuși Calinița, pe care eu o botezasem „tanti Pui”? Ea creștea iepuri și era mereu în brațe cu un iepuraș pe care eu, la trei ani, îl confundam cu un pui!

Ce se putea întâmpla? Să nu ne mai tragă iarna cu sania unchii noștri? Să nu mai mergem vara cu barca peste Dunăre la plaja Cocuța? Să nu mai ouă găinile? Până atunci, singura întâmplare tristă fusese moartea canarului pe care tata mi-l cumpărase înainte de Paști. Îl găsisem într-o dimineață mort în colivie. L-am prohodit cu Vivi și cu Liviu, l-am dus înlăcrimați în alai și l-am înmormântat în grădină, sub un trandafir galben ca penajul lui.

Prima tragedie adevărată nu a întârziat însă. Fratele mamei, Gicu, a fost luat în armată și, după câteva luni, l-au adus acasă grav bolnav. Zăcea în pat într-o cameră cu obloanele trase. Mie mi-au interzis să intru în camera lui. „E contagios, are febră tifoidă”, îi auzeam pe cei mari. Când bunicii nu erau atenți, în ciuda interdicției, mă strecuram în camera lui Gicu și-i puneam mâna pe frunte. Ardea ca jarul. Nu scotea niciun cuvânt, el care mă adora, îmi cânta, se punea la mintea mea și-mi spunea câte-n lună și în stele... Parcă simt și acum în palmă dogoarea acelei frunți de băiat frumos, cu ochi albaștri... Semăna izbitor cu James Dean – aveam să-mi dau seama mai târziu. După cum tot mult mai târziu aveam să aflu cum se îmbolnăvise de febră tifoidă. La scurt timp după ce fusese luat în armată, a fost persecutat de un ofițer, iar el a ripostat. A continuat să protesteze, acuzând tratamentul inuman la care era supus. L-au acuzat de nesupunere la ordin, indisciplină și l-au transferat sub escortă la o altă garnizoană, la mare. Pe drum, nu i-au dat să bea apă. Însetat, a băut dintr-o baltă și așa s-a îmbolnăvit de febră tifoidă. Adus acasă, a zăcut câteva zile la pat, apoi a fost internat în spitalul din Galați. După trei zile, a murit. Avea

21 de ani. Bunica aproape că și-a pierdut mințile. Zile întregi nu s-a oprit din plâns. Spunea doar „Băietul meu, băietul meu!”

Era mai puțin soare în curtea noastră, poate și în oraș. Curând, avea să fie încă și mai puțin...

Mama și tata țineau un mic magazin de delicatese. Plecau dimineața și se întorceau seara, iar eu rămâneam singură acasă. De la o vreme, au început să vină, în lipsa părinților, niște bărbați îmbrăcați în haine de piele neagră. Intrau în casă și îmi puneau tot felul de întrebări. Cine vine la noi în casă, dacă îi cunosc, cum îi cheamă, despre ce vorbesc, cât stau, dacă vin la noi musafiri ce rămân peste noapte... Un al șaselea simț îmi șoptea că nu pot avea încredere în acei oameni, așa că le răspundeam în doi peri, ba o dată le-am spus că, în opinia mea, oamenii mari sunt tâmpiți, că vorbesc numai despre bani și vreme. E drept că, în ultimul timp, tata mă avertizase „să nu dau din casă” dacă sunt interogată de necunoscuți, să spun că părinții vorbesc în casă despre cum să-și procure lemne de iarnă, cât de gras e porcul, cât au mai ouat gainile. „Asta spunem noi”, punctam eu la fiecare sugestie falsă! Vorba asta a rămas – acesta a fost începutul limbajului dublu pe care l-am deprins și practicat îndelung, toți cei din generația mea. Oarecum, era în contrast cu principiile educative din familie... Să nu minți, să nu dai mărturie mincinoasă, să-ți respecti cuvântul, să spui adevărul... Viața părea însă că se complicase. Am început de mică să înțeleg că existau oameni altfel decât noi, care puteau să ne facă rău, de aceea purtam și eu răspunderea de a-mi apăra părinții, unchii, bunicii, de a nu vorbi aiurea, de a nu spune ce discutau ei în casă și cu cine. Și despre ce discutau ei în ultima vreme? Îi auzeam, chiar dacă vorbeau în șoptă, că unor cunoștințe li s-a percheziționat casa, că alții au fost sălțați de securitate, că niște rude studente au fost arestate, iar vecinul nostru, domnul Arhip, s-a spânzurat după ce l-au bătut și i-au închis magazinul.

Când vizitele oamenilor în haine de piele s-au îndesit, părinții și-au închis magazinul, ne-am făcut bagajele și, într-o dimineață, în zori, am plecat cu trenul la Bicz. Acolo auzise tata că sunt locuri de muncă la hidrocentrală...

Parcă aud și acum copitele cailor de la trăsura ce ne-a dus la gară, mirosul de fum al locomotivei, un miros care îmi făcea greață. După multe ore, am coborât în halta Dodeni, târând valizele după noi. Am ajuns cu căruța într-o casă cu pământ pe jos, unde am locuit un an, apoi am fost mutați într-o baracă de lemn, mai aproape de Bicaz. Tata pleca dimineața și mergea câțiva kilometri pe jos până la hidrocentrală, nu înainte de a mă lăsa pe mine la grădiniță. Când s-a apropiat data când trebuia să merg la școală, mama a

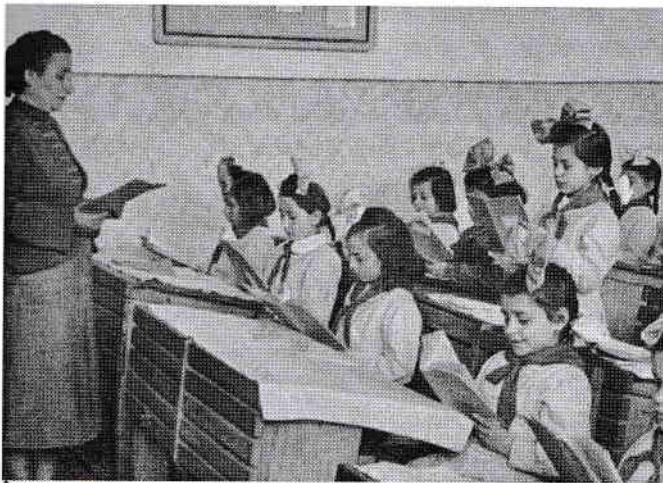
Serbare la sfârșitul clasei a II-a

insistat să ne întoarcem cu orice preț la Galați. Ceea ce am și făcut. M-au înscris la Școala nr. 7 de pe strada Minervei, foarte aproape de casa. Eram încântată să merg la școală și eram îndrăgostită de învățătoarea noastră, Doamna Rădescu. Ne învăța cu pasiune, iubea copiii, nu era deloc autoritară. Avea ea însăși un băiat. Era căsătorită cu un ofițer, care o aștepta uneori la terminarea orelor. La începutul clasei a treia, a venit în clasă directoarea școlii să ne anunțe că „tovarășa Rădescu” nu va mai fi învățătoarea noastră, că a fost mutată la o altă școală.

Am izbucnit în lacrimi, mai toată clasa. În zilele următoare au ținut orele diferite suplinoare. Nu știu cum am aflat noi la ce școală fusese transferată Doamna Rădescu, știu doar că eu am avut inițiativa să plecăm toată clasa în căutarea învățătoarei noastre. Ne-am încolonat și am pornit aproape alergând, spre strada Morilor, unde se afla școala cu pricina. Când am intrat pe poarta școlii, un pâlc de eleve gâfâind de alergătura, portarul ne-a întrebat, uluit, ce căutăm acolo. I-am răspuns că vrem s-o vedem pe învățătoarea noastră, care ne-a fost luată! Portarul părea nedumerit și bănuitor. După câteva minute, a apărut iubita noastră învățătoare. Era îmbujorată la față, avea lacrimi în ochi și tremura. Ne-a adunat cum îți strânge cloșca puii, ne-a strâns tare în brațe,

dar ne-a și dojenit că am plecat de la școală s-o căutăm și ne-a cerut să-i promitem că n-o să se repete. Cu lacrimi în ochi și cu sughițuri, i-am promis că n-o s-o mai căutăm... Cred că a bănuțat cât de dureros a fost să ne ținem promisiunea... Ulterior am aflat – într-un oraș de provincie totul se află repede – că soțul ei fusese degradat din armată pentru insubordonare, iar sancțiunea avusese urmări și asupra soției.

Nici gestul nostru de a ne căuta învățătoarea la școala unde fusese mutată nu a fost trecut cu vederea. Pentru fronda noastră, am primit toate muștrare, iar directoarea mi-a spus că eu ar fi trebuit să fiu mai aspru pedepsită pentru că mie îmi aparținea inițiativa și le incitasem pe celelalte colege.

În clasa a IV-a

*

Epoca dublului limbaj se consolidase între timp. Una se vorbea în casă, alta trebuia să spunem în afară. Subiectele tabu deveniseră clare: nu trebuia să divulgăm părerile membrilor familiei noastre despre partid, guvern, securiști. Acasă aflam care sunt inamicii de care trebuie să ne ferim, la școală începeam orele cu

intonarea imnului sovietic¹ (în primele clase), ulterior cu imnul R.P.R.² Acasă ne învățau în secret „Trăiască Regele!”³, la școală trebuia să-i laudăm pe Marx, Engels, Lenin, Stalin, la care se adăugau capii comuniști autohtoni, blestemați în cercul familiei. E de prisos să menționez că nu toți copiii erau în această situație duplicitară. Fiii beneficiarilor și ai profitorilor comuniști erau sinceri admiratori ai regimului care le dădea funcții părinților, acces la magazine speciale, privilegiile sociale. Nu erau mulți copii din acea categorie la noi în clasă, nici măcar când școala a devenit mixtă și rândurile s-au extins. Mai mulți erau cei care aveau părinți sau rude prin pușcării; se înroșeau la față când erau întrebați de profesia tatălui, căci tatăl era în pușcarie sau la Canal. Rudelor noastre de la Constanța, nașilor mei de botez, li se confiscaseră moșia, hanul, casa și primiseră domiciliu forțat la Berceni, lângă București, unde veniseră numai cu lucrurile de pe ei și cu câteva boccele, fiindcă nu li s-au acordat decât câteva ore să-și părăsească domiciliul. Băiatul lor s-a înscris la Drept cu acte false, declarând că tatăl lui era paznic de noapte. A fost descoperit și trebuia să fie exmatriculat. Aflând aceasta, nașul meu a făcut subit o comoție cerebrală și a murit. Cineva cu influență din secretariatul Facultății de Drept a fost impresionat de drama lui Romeo Mihalache și l-a menținut în facultate, astfel că a absolvit studiile cu brio.

Serbare la sfârșitul clasei a IV-a

¹ „Zdrobite cătușe”, imnul țării între 1948 și 1953.

² „Te slăvim, Românie!”, imnul țării între 1953 și 1975.

³ Imnul Regal între 1884 și 1948.

La 12 ani

am intrat la Liceul nr. 3 din orașul meu. Copilăria luase sfârșit, intram într-un capitol mai riguros. Trebuia să purtăm obligatoriu uniforma atât la școală, cât și în public, cu numărul matricol vizibil la mânecă. Seara nu aveam voie să fim văzuți în oraș – era motiv de exmatriculare. Nu aveam voie să purtăm ciorapi subțiri, ci numai groși, de bumbac (cu macaroane, cum le spuneam noi!), nici fuste mini. Băieții nu aveau voie să poarte părul lung. Dacă erau prinși cu plete, erau ridicați de pe stradă de miliție. Iar în provincie, milițienii făceau exces de zel, poate mai mult decât în Capitală.

Adolescența își găsea însă compensațiile ei, în ciuda interdicțiilor. Îmi făcusem în liceu câteva bune prietene, cu care formam un cvartet numit de noi TAMISADO, acronim de la Tați, Mimi, Sanda, Doina. Eram fericite să mergem împreună la concerte la Filarmonică, la Operă, la expoziții și muzee. Din rândurile liceenilor gălățeni apăreau viitoare stele muzicale – Radu Lupu și Eugen Sârbu. Dădeau primele lor concerte, iar noi îi aplaudam cu emoție.

În excursii mergeam doar cu școala, fiindcă puțini părinți își permiteau în acea epocă automobile. Mergeam uneori în scurte călătorii cu Domnul Dr. Popovici, tatăl prietenei noastre Sanda, care avea mașină. De străinătate nici nu putea fi vorba. Făceam călătorii imagine pe hartă – visam la Veneția, Florența, Civitavecchia, Paris, Buenos Aires! Până la 29 de ani nu am ieșit din țară decât jumătate de zi, la Varna, cu autocarul, prin BTT, de la Costinești. Lecturile și experiența acumulată, câtă era ea, ne faceau să ne dăm seama că eram privați de toate libertățile. Nu

aveam libertate de mișcare, de exprimare, de asociere, nici măcar de a decide cum ne îmbrăcam. Nici drepturile stipulate în constituția țării nu erau respectate. Libertatea religiei? În noaptea de Paști eram convocați de direcția liceului să mergem la Căminul Cultural „Șalom Alehem”, ni se punea muzică de dans, încuiiau ușile și le deschideau abia după ce trecea miezul nopții, numai să nu mergem de Înviere la biserică! Am înțeles, de atunci, din adolescență, că drepturile omului erau inexistente pentru guvernanții comuniști.

Dupa primă clasă de liceu, m-am dus la doamna Directoare Rentea și i-am spus că aș vrea să mă transfer la alt liceu. Contrariată, doamna m-a întrebat din ce motiv, întrucât aveam rezultate foarte bune. I-am spus că vreau să mă transfer la Liceul „Vasile Alecsandri”, fiindcă este un liceu centenar, cu tradiție! Directoarea a fost vizibil jignită de

În excursie la Dunăre

lipsa mea de diplomație, dar mi-a semnat cererea și, astfel, am ajuns la faimosul colegiu gălățean. Îmi trăsese prin cap să ajung la acel liceu după ce, întâmplător, îmi căzuse în mână o listă cu primii cinci absolvenți ai liceului la înființare și văzusem că doi dintre ei erau din familia mea. Nu am regretat niciodată ideea mea trăsnetă de la 15 ani, cu atât mai mult cu cât am rămas legată de prietenele mele din TAMISADO și după transferul la Liceul „Vasile Alecsandri”, ba chiar și după 60 de ani! În noul liceu, s-au legat noi prietenii, la fel de durabile. Roxana Pană, Ivona Făiniță, Tina Roșca, Mariana Luca, Ninel Scorpan, Claudiu Ciobanu... Colegii s-au răspândit în patru zări, unii nu mai sunt printre noi, ca Horia Pană, Dana Dimitriu sau Beatrice Rosenzweig.

Dar, să nu anticipez, eram încă adolescenți și, chiar dacă dreptul la fericire, stipulat în Constituția americană nu se găsea menționat în Constituția R.P.R., ne asiguram singuri, cu mijloace proprii, acest drept, care e unul inerent tinereții. Găseam resurse în noi înșine, în unii profesori eminenti, în cărți și în povestirile bătrânilor din familie sau din anturajul lor. Bagajul nostru existențial nu prea era de invidiat. Urmasem grădinița în plin stalinism, școala elementară în macabrii ani '50, liceul în timpul lui Gheorghiu-Dej.

1965, anul în care am dat examen la Facultatea de limbi germanice, secția Engleză a fost și anul ascensiunii la putere a lui Nicolae Ceaușescu. Perioada studiilor a coincis cu „dezghețul” produs între

Carnaval în clasa a XI-a

1965 și 1970, când aerul a devenit mai respirabil, s-au făcut unele reabilitări politice, după ce, în anii 1963-1964, fuseseră eliberați din închisori deținuții politic. În sfârșit, pe ecrane rulau filme din Europa de Vest și apăreau traduceri din literatura occidentală.

Din nefericire, în 1971, după vizita lui Ceaușescu în China, odată cu publicarea „Tezelor din iulie”, s-a revenit la cenzura și la îngrădirea libertăților permise în anii precedenți.

*

Un om care mi-a fost mentor către sfârșitul adolescenței și în primii ani ai studenției, a fost scriitorul Iordan Chimet, originar